

Т. Я. Крих*

ОЦІНЮВАЧ ЯК СУБ'ЄКТ НЕЗАКОННОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО, КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Питання про статус оцінювача в процесі приватизації та місце серед суб'єктів незаконної приватизації державного, комунального майна потребує окремого розгляду. Перш за все, це зумовлено тим, що часто науковці ототожнюють поняття “оцінювач” та “експерт”, зауважуючи, що участь в приватизаційному процесі бере експерт, що, вважаємо, не є вірно. По-друге, якщо правовому статусу експерта в науці кримінального права приділялась певна увага, то дослідження відносно кримінально-правової характеристики оцінювача взагалі відсутні.

В науці кримінального права правовий статус експерта досліджувався у працях О. О. Дудорова, В. О. Навроцького, Р. Максимовича та інших. Кримінально-правова характеристика оцінювача, як суб'єкта злочину, передбаченого ст. 233 КК України науковцями не здійснювалась.

В цій статті поставлено за мету дослідити чи може оцінювач виступати суб'єктом незаконної приватизації державного, комунального майна та провести розмежування між поняттями “експерт” та “оцінювач”.

Важливими для кримінально-правової характеристики суб'єкта злочину, передбаченого ст. 233 КК України є питання кримінально-правового статусу оцінювача. Дослідники незаконної приватизації державного, комунального майна вказують на експерта як учасника процесу приватизації, а не оцінювача, тим самим, допускаємо, ототожнюють ці два поняття, що є не зовсім правильно.

Так, на думку О. О. Дудорова, дії експерта, який за попередньою домовленістю із суб'єктами приватизації сприяв зниженню вартості об'єкта приватизації, слід кваліфікувати як пособництво незаконній приватизації державного або комунального майна. Його позиція ґрунтується на тому, що експерт не виступає безпосереднім учасником відчуження і придбання державного та комунального майна, а тому не здатний виконати об'єктивну сторону аналізованого злочину¹.

Для досягнення поставленої нами мети, необхідно, перш за все, з'ясувати зміст термінів “експерт”, “експертиза”, “оцінка”, “оцінювач”.

Великий тлумачний словник української мови термін “експерт” тлумачить як фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надавати кваліфіковану консультацію². Інші науковці під експертом розуміють особу, що володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, який слідчим органом, суддею чи судом доручено провести експертизу і за її результатами подати висновок³; фахівця, який здійснює експертизу⁴; компетентну особу, яка має відповідну освіту, кваліфікацію, науковий або практичний досвід, володіє спеціальними знаннями тощо, може залучатися до експертної роботи як тимчасово з метою вирішення конкретної проблеми, так і на постійній основі⁵.

Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності (ст. 10 Закону України “Про судову експертизу”)⁶.

Експертиза — це розгляд, дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу; дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань. Розрізняють:

© Крих Т. Я., 2008

* здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ

¹ Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. — К.: Юридична практика, 2003. — С. 859.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел., редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. — К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. — С. 340-341.

³ Юридичний словник — довідник: за ред. Ю. С. Шемшученка / Художнє оформлення В. М. Штогриня. — К.: Феміна, 1996. — С. 189-190.

⁴ Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. — К.: Наукова думка, 2000. — С. 191.

⁵ Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: “Укр. енцикл.”, 1998. — Т. 2: Д-Й. — 1999. — С. 332.

⁶ Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. із змінами і доповненнями // ВВР. — 1994. — № 28. — Ст. 232.

1) експертизу грошових знаків — перевірка паперових грошових знаків і розмінної монети на їх справжність і платоспроможність;

2) експертизу дорожньо-транспортної пригоди — дослідження на основі спеціальних знань з метою визначення обставин дорожньо-транспортної пригоди та умов, що сприяли її виникненню;

3) експертизу технічної документації — дослідження відповідності технічної документації встановленим вимогам;

4) психіатричну експертизу — визначення лікарями-психіатрами психічного стану хворого з метою вирішення питань його осудності;

5) санітарно-гігієнічну експертизу — експертиза, що з'ясовує відповідність об'єкта експертизи державним санітарним нормам і правилам;

6) судово-медичну експертизу — використання медичних та біологічних знань для вирішення питань, які виникають у практичній діяльності органів дізнання, слідства та суду;

7) судово-психічну експертизу — визначення експертами-психіатрами психічного стану звинувачуваного чи підозрюваного, коли виникають сумніви про їх осудність;

8) токсикологічну експертизу — оцінювання токсичності хімічних речовин, матеріалів та виробів, що ґрунтується на результатах санітарно-гігієнічних досліджень⁷.

Оцінка — дія за значенням оцінити, оцінювати; вартість, ціна чого-небудь; думка, міркування про якість, характер, значення і т. ін. кого-, чого-небудь. Оцінювати — призначати ціну чому-небудь, визначати вартість чогось; визначати якість, цінність і т. ін. кого-, чого-небудь; складати уявлення, робити висновок про кого-, що-небудь, визначати суть, характер, значення, роль і т. ін. чогось; розуміти, визнавати позитивні якості, цінність і т. ін. кого-, чого-небудь⁸. Оцінка майна, майнових прав — це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно — правовими актами з оцінки майна, і результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності (ст. 3 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні")⁹. Звідси випливає, що оцінювач — це особа, яка визначає вартість, ціну чого-небудь.

Виділимо основні характерні риси оцінювача та експерта.

По-перше, діяльність оцінювача регулюється Законом України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" та Положеннями (національними стандартами) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиками та іншими нормативно-правовими актами, які розробляються з урахуванням вимог Положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України. Натомість, правових статус та повноваження експерта визначаються Господарським процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України "Про судову експертизу", Законом України "Про науково-технічну експертизу", та іншими законами залежно від виду експертизи, що проводиться. Діяльність судових експертів, пов'язана з оцінкою майна, здійснюється на умовах і в порядку, передбачених Законом України "Про судову експертизу", з урахуванням особливостей, визначених цим Законом щодо методичного регулювання оцінки цього майна. Інші положення цього Закону не поширюються на судових експертів (ст. 4 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні").

По-друге, як експерт може бути викликана будь-яка особа, що має необхідні знання для подачі висновку з досліджуваних питань. Оцінювачами можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит та одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача

По-третє, оцінювач залучається до виконання оцінки майна в ході приватизації виключно на конкурсних засадах, у порядку, що встановлюється Фондом державного майна України. Так, конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності — суб'єктів господарювання здійснюється відповідно до вимог Положення про конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності, затвердженого наказом Фонду державного майна України від 25.11.2003 р. № 2100 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19.12.2003 р. за № 1194/8515. Для залучення ж експерта до здійснення експертизи така процедура, згідно чинного законодавства, не вимагається.

⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюк-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. — К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. — 1728 с.

⁸ Там само.

⁹ Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р., із змінами та доповненнями // ВВР. — 2001. — № 47. — Ст. 251.

По-четверте, оцінювач проводить дослідження з метою визначення вартості майна, тобто встановлює певний юридичний факт. Експерт проводить дослідження з метою дати правильний висновок по певному питанні, явищу, тобто підтверджує чи спростовує юридичний факт.

По-п'яте, висновок експерта не носить обов'язкового характеру і в силу положень Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України оцінюється на рівні з іншими доказами. Вартість, зазначена у звіті (акті) про оцінку майна є початковою вартістю майна, що приватизується, тобто вартістю, з якої розпочинається продаж майна встановленими законодавством способами, і нерідко "аукціонні перегони" не досягають реальної вартості об'єкта, чим завдається істотна шкода майновим інтересам держави

По-шосте, у випадку приватизації державного майна та майна, що перебуває у комунальній власності, відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" (ст. 7) проведення оцінки майна є обов'язковим, коли експертиза не завжди є обов'язковою.

Наведені вище аргументи дають підставу стверджувати, що поняття "експерт" та "оцінювач" не є тотожними. Ці особи мають різний правовий статус. Однак, чому ж науковці їх ототожнюють?

Для дачі правильної відповіді на поставлене нами запитання, вважаємо за необхідне, в історичному ракурсі дослідити виникнення інституту оцінки майна під час приватизації.

Можливість проведення експертної оцінки державного та комунального майна передбачалась Методикою оцінки вартості майна під час приватизації, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 1996 р. № 961. Під експертною оцінкою розумілось визначення оціночної вартості майна експертом відповідно до договору з державним органом приватизації. До прийняття даної Методики експертна оцінка державного, комунального майна не проводилась.

Однак до 2001 року в Україні не було єдиних норм та правил проведення оцінки майна. До цього часу діяло шість методик визначення вартості державного та комунального майна, які по чергово замінювали одна одну. Тому, з метою забезпечення створення системи незалежної оцінки майна для захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання її результатів, 12 липня 2001 року було прийнято Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні". Саме цей Закон на даний час визначає правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні.

Відповідно до ст. 4 даного Закону, практичну діяльність з оцінки майна може здійснювати виключно суб'єкт оціночної діяльності, визнаний таким відповідно до ст. 5 цього Закону, зокрема: фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Підсумовуючи наведене, можемо стверджувати, що на сьогодні вживання терміну "експерт", "експертна оцінка" у контексті приватизації державного, комунального майна є невірним, оскільки чинне приватизаційне законодавство та законодавство з питань оцінки використовують поняття "оцінювач" та "незалежна оцінка". А тому і суб'єктом злочину, передбаченого ст. 233 КК України є оцінювач, а не експерт.

Таким чином, встановивши обов'язковість проведення оцінки державного та комунального майна, що підлягає приватизації, законодавець, вважаю зробив оцінювача безпосереднім учасником процесу приватизації, а отже і можливим суб'єктом злочину, передбаченого ст. 233 КК України. Оцінювач залежно від виконуваних функцій відповідно до ст. 27 КК України може бути або організатором, або пособником, або підбурювачем. Також, може одночасно виконувати роль, наприклад, пособника і організатора. Однак не буде виконавцем, оскільки не він приймає рішення про приватизацію державного чи комунального майна. Експерт не є учасником приватизаційного процесу, а отже і не може виступати суб'єктом досліджуваного нами злочину.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права та кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 14 від 17 травня 2008 року)*